

Creadors en residència

CERÀMICA

CIRC

FOTOGRAFIA

Aida Sánchez, Èlia Soriano, Judit Sendra
Núria Rodríguez, Mireia Sàlvia
Curs 2020-2021
Art i Cultura en l'Educació social

ÍNDEX

1.Introducció: presentació del tema i justificació.	3
a. Quin tema heu escollit?	3
b. Perquè l'heu escollit? Quin interès té?	3
2. Marc teòric: Has de fer el marc conceptual que justifica treballar l'art i la cultura en l'ES.	4
a. Què és art i cultura?	4
b. Quina vinculació hi ha entre art i cultura i l'educació social?	5
3. Estat de la qüestió: coneixement teòric existent sobre el llenguatge artístic que voleu treballar i també sobre la seva relació amb l'ES	7
a. Descriu el llenguatge artístic/cultural sobre el qual feu el treball.	7
b. Quina relació té amb l'acció social i/o educativa? Perquè és una eina educativa i/o social?	7
c. Quines característiques té aquest llenguatge per treballar des de l'acció social i/o educativa en general i en concret per la temàtica o àmbit del vostre treball?	9
4. Metodologia del treball	10
5. Actuacions d'èxit o fracàs	12
6. Potencials i límits que planteja aquest llenguatge per l'Educació Social	20
7. Conclusions	22
a. Quines són les idees força que et dona aquesta recerca?	22
b. Quines recomanacions faries a un/a professional de l'acció socioeducativa que vulgui utilitzar aquest llenguatge artístic/cultural.	23
8. Reflexió personal i valoració de cadascú	24
9. Bibliografia:	26
10. Annex	27
a. Infografia presentació del projecte	27
b. Entrevistes	28
i) Marissa	28
ii) Marta i Carla	29

1. Introducció: presentació del tema i justificació.

a. Quin tema heu escollit?

El projecte sobre el qual es basa el nostre treball forma part del programa *Creadors en residència*, el qual introdueix la creació contemporània als centres públics d'educació secundària i és coordinat per la Central del Circ. Concretament el projecte elegit té lloc a l'Institut Joan Fuster de Barcelona, amb una duració d'un curs escolar, en el qual es fa un treball comunitari i participatiu amb els i les alumnes de secundària.

El tema del nostre treball i el qual forma part del projecte elegit, es caracteritza per ser una combinació de tres disciplines artístiques; la fotografia, la ceràmica i el trapezi, produint-se així un treball híbrid i una combinació entre imatge i cos, esdevenint eines amb un gran potencial creatiu i educatiu. Són moltes les possibilitats que ofereix la mescla i la integració d'aquests llenguatges; es pretén treballar sobretot la presència, l'experimentació, la creativitat, el treball en equip, el coneixement del cos, l'estat d'atenció, entre d'altres. A partir d'aquests elements, s'inicia un procés creatiu on els i les alumnes dels instituts es converteixen en creadors, partint de les seves necessitats i de l'estat del grup.

b. Perquè l'heu escollit? Quin interès té?

Un dels motius pels quals hem escollit aquest projecte és que ens sembla molt interessant la combinació entre els diferents llenguatges artístics que utilitza, ja que poques vegades es veuen projectes socials que utilitzin la fotografia o la ceràmica i, encara és menys habitual, trobar projectes que utilitzin ambdues tècniques, combinades a més amb el circ.

Aquests tres llenguatges artístics són molt diferents, perquè no només l'activitat física que suposa la fotografia, la ceràmica i el circ és molt diferent sinó també requereixen respectar uns tempos ajustats a cada tècnica, així que és molt interessant investigar el projecte per veure com aquestes tècniques entren en consonància. A més, recalcar que el fet d'incorporar una altra tècnica artística com és la ceràmica, que és menys comuna popularment i potser costa més de veure les seves potencialitats educatives, suposa un repte i un gran interès per a nosaltres.

A més, considerem interessant veure com l'art aconsegueix fer-se lloc en una institució tan rígida com és l'institut i l'educació formal, espai on hi ha una gran mancança de llenguatges artístics i sovint tenen un currículum molt tancat. I no només en l'educació formal, sinó que des de l'Educació Social és important oferir llenguatges alternatius per treballar amb

adolescents, joves i amb altres tipus de grups, proposant metodologies més participatives, allunyades d'aquelles formes més tradicionals i academicistes i que tinguin un potencial educatiu i transformador.

2. Marc teòric: Has de fer el marc conceptual que justifica treballar l'art i la cultura en l'ES.

a. Què és art i cultura?

En un exercici de definir què és la *cultura*, però, ens trobem davant la presència de múltiples i diverses mirades sobre el terme, fet que dificulta la delimitació d'aquest. Segons Montclús (2018), la cultura és un dels conceptes més comuns i alhora més confús que solem utilitzar, i és que existeixen diferents maneres d'abordar el concepte en funció del paradigma o perspectiva de la qual partim. En els següents paràgrafs tractem de definir les diferents perspectives des de les quals podem entendre i contemplar la cultura, remarcant i centrar-nos en aquella concepció que considerem que s'apropa més a l'educació social.

Una primera concepció de la cultura és la il·lustrada o humanista (Montclús, 2018), que solem trobar a la majoria de diccionaris, i que, resumidament, es pot definir com a "cultiu". En aquesta concepció la cultura es considera una adquisició individual que s'obté de l'educació formal, la qual no tot el món pot disposar, i contribueix, doncs, a dividir més la societat en estrats socials. Segons Ander-Egg (1997), aquesta seria la *Cultura Cultivada*, la que necessita un aprenentatge il·lustrat i la qual crea la dicotomia entre persona *culta* i *no culta*.

La segona concepció és l'anomenada antropològica, i considera la cultura com una necessitat de l'ésser humà per completar-nos. Tylor (1871) -citada per Montclús (2018)- la definia com la "totalitat complexa que inclou coneixements, creences, art, moral, drets, costums i totes les altres capacitats i hàbits que l'home (i la dona) adquireix com a membres de la societat". Amb aquesta idea la cultura és considerada un aprenentatge social i homogeni que s'expressa en la manera de viure que comparteix una comunitat, per la qual cosa existeixen varies cultures. Ander-Egg distingeix dins d'aquesta concepció entre Cultura Cultural: formes de ser, hàbits i maneres de ser heretades i Cultura Constructivista: formes de ser, hàbits i maneres de ser projectades cap al futur.

Una tercera idea considera la cultura com un sector d'activitat econòmica. En aquest cas la cultura té un caràcter mercantil, es tracta d'un producte on els consumidors són els clients.

Pel que fa al concepte d'art, Alcántara (2006) en l'article "L'art social i transformador", ens apropa a les diferents maneres que existeixen de comprendre'l. Cal tenir en compte que ho definim segons la teoria de l'art occidental. Per poder avaluar una creació com artística, podem tenir en compte quatre elements: la singularitat, l'originalitat, la genialitat i la funció estètica (Wajnerman, 2007; citat per Alcántara, 2016).

Des de fa uns anys, el paper de l'art està tenint en compte el procés artístic i no tant la idea final, fixant-se en la capacitat transformadora de la persona i també de la comunitat on es troba. És cert que l'evolució de l'art no permet quedar-nos amb només una definició, cal atendre a totes les possibilitats.

En primer lloc, existeix l'art erudit, elitista o culte, en el qual una persona artista és una persona culta que exposa art exclusiu (en museus, teatres...) i per tant dirigit només a un públic concret. Seguidament, l'art de masses pretén definir a l'artista segons el consum dels seus productes artístics. Per tant, per l'artista el més important és el seu nivell de popularitat i hi juga un gran paper els mitjans de comunicació. Finalment, l'art popular, el qual està molt relacionat amb la comunitat on es troba, on l'artista expressa la idea de la mateixa comunitat: idees col·lectives, diverses i riques. És evident que aquesta tipologia d'art va molt lligada amb la transformació social. Així, el llenguatge artístic, facilita i promou l'empoderament a través del desenvolupament de la creativitat, la democràcia, la transformació, la identitat i la pertinença (Friggeri, 2011; citat per Alcántara, 2016).

Finalment, l'art no es limita a una interpretació emotiva o intel·lectual de cada un de nosaltres, sinó que també es projecta a altres dimensions de la vida social i també de la cultural. L'art és crític, perquè trenca amb un ordre i ens ajuda a pensar com voldríem que fos el món en el qual vivim. Per tant, l'art és polític, perquè vol mobilitzar la parsimònia social, és també una perspectiva on preguntar i transformar la realitat (Universidad Nacional del Litoral, s.d.)

b. Quina vinculació hi ha entre art i cultura i l'educació social?

Olmos (2002) indica que l'educació "emergeix de la cultura", perquè no hi ha educació sense cultura, perquè aquesta és el marc, el contingut i el fi de tot procés de formació humana. Hem d'entendre la cultura com a factor de desenvolupament tant de la ciutadania com de les seves pròpies comunitats i territoris, i és aquí on l'Educació Social pren un perfil idoni i protagonista.

Actualment, l'educació supera els límits de les parets de l'escola i s'obre al medi, conquerint nous espais d'intervenció. És aquí on l'art es converteix en una eina educativa, superadora de desigualtats. La cultura i les arts són elements centrals i irrenunciables de l'educació, en quant aquestes contribueixen al desenvolupament de la personalitat humana, un dels objectius de l'educació (Educació 360, 2020).

L'educació social pren la idea de l'art popular, on l'artista expressa artísticament una idea col·lectiva, dotant a l'art una funció social de rellevant importància.

L'art, a partir del seu llenguatge artístic és un mitjà que facilita i promou l'apoderament, on permet desenvolupar conceptes com: la creativitat, treballar les habilitats individuals, donar-li una perspectiva alternativa als fets; la democràcia, on fomenta valors com el treball en equip, la solidaritat i el suport mutu, permetent trencar amb les barreres socioeconòmiques i culturals; la transformació, és una eina crítica, que permet repensar el món; la identitat i la pertinença, fomenta el treball en grup, a construir objectius comuns. Aquests conceptes comparteixen base amb l'educació social, ja que tots dos àmbits (art i educació social) són mitjans de crítica i transformació social, de trencar amb la norma i crear un sol conjunt, la inclusió de tothom.

Així doncs, l'art en l'educació ofereix vies diferents per introduir els sabers, aportar un element emocional i de vincle i que permet connectar aprenentatges de naturaleses diverses entre ells. A la fi, tenen un impacte individual i col·lectiu, que condicionen la vida en societat de les persones i beneficien especialment les persones d'entorns més desafavorits.

L'Educació Social, prenent les idees de l'Animació Sociocultural, tracta de posar a les persones en el centre i que aquestes es converteixin en actors del seu propi desenvolupament (Garcia, 2020). El seu principal fonament és la participació de les persones destinatàries al seu propi procés de transformació, a través de la dinamització i desenvolupament de la comunitat. La pedra angular del treball educatiu, doncs, és la participació, referida al ser ciutadà actiu. La participació ha d'aportar solucions creatives davant problemes de millora de la qualitat de vida, comporta l'alimentació de les fortaleces, els interessos i les habilitats de les persones, oferint oportunitats reals perquè s'involucrin de manera conscient en les decisions que els afecten com a individus i comunitat (Alcántara, 2016).

D'acord amb aquesta perspectiva, l'Educació Social no comprèn el subjecte com un consumidor de cultura o com un usuari, sinó com a persones capaces de trobar i crear espais dignes per a l'ésser humà (Alcántara, 2016).

3. Estat de la qüestió: coneixement teòric existent sobre el llenguatge artístic que voleu treballar i també sobre la seva relació amb l'ES

a. Descriu el llenguatge artístic/cultural sobre el qual feu el treball.

Aquest treball analitza un projecte artístic molt singular, portat a terme en un centre educatiu, que fa servir 3 llenguatges artístics diferents: el circ, la fotografia i la ceràmica. Aquests tres llenguatges, que s'engloben en dues disciplines principals, el cos i la imatge, es treballen de manera paral·lela i es fusionen en una mostra artística al final del procés.

El que tenen en comú aquests llenguatges és que, a l'hora de treballar-los, es genera un espai lliure per expressar-se que evoluciona cap a un procés d'aprenentatge i autoconeixement de les persones participants. Un altre aspecte que tenen en comú és que la finalitat no és un producte final sinó que l'important és el procés i aprenentatges que et suposa treballar-los.

Per desglossar una mica els 3 llenguatges, també cal ressaltar quines potencialitats aporta treballar aquestes tres tècniques.

Amb relació al punt anterior, el circ social no vol que els alumnes aprenguin a fer circ, és només un pretext perquè aprenguin altres valors. Desenvolupar el desig d'aprendre. Aquesta tècnica requereix molta activitat física i coneixement del propi cos per tal de descobrir els límits i potencialitats d'aquest.

La fotografia, per altra banda, serveix per captar sentiments i emocions que es viuen en el procés, poder fixar un gest i treballar la presència del moment. A més, aquest llenguatge artístic té una part molt important d'ombra i llum que, traspassat a la realitat, serveix per fer referència al que s'ensenya i al que no s'ensenya.

Per últim, la ceràmica, en ser una tècnica menys utilitzada popularment, permet descobrir noves habilitats i treballar l'experimentació. Aquest llenguatge, igual que la fotografia, requereix una activitat física molt contraposada al circ, cosa que suposa un repte a treballar.

b. Quina relació té amb l'acció social i/o educativa? Perquè és una eina educativa i/o social?

Com hem mencionat anteriorment, la cultura i les arts són elements essencials per l'educació. Els llenguatges artístics són eines que permeten el desenvolupament personal i col·lectiu, ja que obren espais de diàleg i llibertat en els que es pot sortir de l'establert i

determinar les pròpies normes. L'artista alemany Joseph Beuys apostava pel despertar de l'art i la creativitat i la utilització d'aquests com a eina de llibertat. Pensava que l'art havia de sortir de l'acadèmia i havia de parar de ser exclusiu d'un mitjà concret.

A l'hora de parlar del circ com a acció social, podem entendre aquesta funció quan separem l'art de l'acadèmia. El circ social no es fixa en assolir un mestratge en les diferents tècniques emprades, sinó que busca passar pel cos tota l'experiència i, a partir d'això, rebre i crear coneixement. És una eina que permet experimentar-se a un mateix en diferents formes i contextos. En el moment de l'art s'obre un espai en el qual l'artista actua i el participant no esdevé un observador, sinó que participa, sustenta i experimenta, multiplicant així el procés (Soledad Soler Quesada, 2016). Alhora, el fet d'utilitzar el circ com a eina social permet deixar de banda la imatge de l'educador com a impulsador de millores per la comunitat i fer que sorgeixin moviments des de la comunitat mateixa com a resposta a necessitats socials.

Ilaria Bessone i Tommaso Negri, dos artistes que formen part d'AltoCirco, entenen que el circ social trenca una barrera. A partir d'aquest ja no es parla de diversitat, sinó que la trobes al camp. És una aproximació a les diferents realitats que fluctuen al nostre voltant i que, en la vida quotidiana, no necessàriament interaccionem amb elles. Per tant, el circ social és un espai en el qual les persones viuen a través del seu cos la diversitat, ajudant-se de diferents llenguatges artístics per evolucionar amb el procés i trencar així amb diferents processos d'estigmatització. Utilitzar el circ social en les comunitats pot ser una eina de transformació social, ja que participa en el canvi d'imatge per part dels altres i per un mateix.

Centrant-nos en els altres dos llenguatges que s'utilitzen en aquest projecte, la fotografia i la ceràmica són dos llenguatges artístics que, com a eines d'acció social o educativa, comparteixen els mateixos principis que el circ social. Són dos elements que requereixen una participació activa al llarg de tot el procés i que permeten obrir un espai de reflexió, posant a la persona com a subjecte rebedora i creadora d'art i evolucionant amb tot un procés d'aprenentatge. L'acció social es produeix al nucli de la creació, a través de la participació directa de la persona en la seva obra.

La fotografia permet interaccionar amb un context social i resignificar el poder de la cultura (Soler, 2016), ja que disposa de la capacitat per comunicar i generar diàlegs. Les persones participants poden apropiarse del llenguatge i intervenir en els discursos hegemònics dels quals l'art ha estat impregnat. Alhora, poden obrir debats dins o entre les comunitats i nodrir-se de la fotografia per compartir experiències. Per altra banda, la ceràmica permet connectar directament amb el cos i generar i compartir coneixement. Obre espais per viure experiències corporals que suposen un procés d'aprenentatge. Aquests processos són

valuosos educativament parlant, ja que són aspectes que sorgeixen en àmbits d'expressió i llibertat que repercuteixen en la pròpia perspectiva.

c. Quines característiques té aquest llenguatge per treballar des de l'acció social i/o educativa en general i en concret per la temàtica o àmbit del vostre treball?

Els diferents llenguatges artístics d'aquest treball tenen un gran pes com a eines per treballar l'acció social, tal com s'ha comentat anteriorment, però cal diferenciar les característiques de cada un i quina funció exercirà en el context.

Iniciant per la fotografia, aquesta és una eina perfecta per exterioritzar sentiments, emocions, opinions, etc. Aquest instrument permet comunicar i visibilitzar les realitats de cadascú. Permet a les joves desenvolupar un procés d'autoconeixement, saber com estàs fotografiant, la seva perspectiva, on focalitzen, que volen transmetre, treballant la creativitat, la paciència i la socialització. Encara que es pensi que la fotografia és solitària, es genera una xarxa i punts d'unió entre les persones que comparteixen projectes artístics, per tant, fomenta el cooperativisme, el treball en grup, l'empatia, etc. Valors

Una altra característica és que el llenguatge de la fotografia es pot realitzar des de qualsevol dispositiu que ho permeti, com per exemple els telèfons mòbils. És una eina que els adolescents i joves tenen a l'abast, i permet que aquests puguin expressar-se artísticament en qualsevol lloc i moment, solament necessitant el seu mòbil.

Comentat anteriorment, els joves poden utilitzar aquesta eina per expressar-se, ser crítics amb el seu entorn, i crear. El significat de les fotografies que realitzin poden ser una eina de reflexió, oferir altres perspectives on entre iguals puguin enriquir-se, mostrant la realitat de cadascú i també la que comparteixen al ser adolescents i joves.

El segon llenguatge artístic, la ceràmica es caracteritza per ser una activitat manual, fàcil, però alhora també delicada. El contacte del cos amb el material, permet crear una connexió entre la persona i la natura, manipulant un element primari, portant l'experiència al cos, sentint-la completament. Les tecnologies i els aparells electrònics formen la principal part de les joves, aportant dinamisme, rapidesa i espontaneïtat, i la ceràmica permet que les joves deixin de banda els telèfons mòbils i aterrin al context, frenin de la rapidesa de les xarxes socials i li dediquin temps i concentració a una sola tasca, que estiguin en l'aquí i l'ara.

Un altre aspecte que fomenta és la creativitat. A partir d'un tros de matèria la persona podrà dissenyar allò que desitgi, podrà imaginar i experimentar amb el que tinguin a l'abast. La creativitat permet que les joves puguin adquirir noves i diferents mirades d'una realitat,

contemplin varies possibilitats a una situació, influint en la capacitat de resoldre problemes i trobar solucions.

En ser un element fàcil de ser modelat, és una activitat que és accessible a tots els nivells de coneixements sobre aquest llenguatge artístic, perquè no necessàriament necessita una gran tècnica per crear coses senzilles. El fet que puguis crear coses amb les teves pròpies mans; modelar una peça de zero; tornejat el fang i obtenir una peça que sorgeix del no-res, són accions que fomenten l'autonomia i així mateix la seguretat en un mateix.

El tercer i últim llenguatge és el trapezi. En comparació amb els altres llenguatges, aquest es caracteritza per ser una activitat més física, que implica força i agilitat. Aquest llenguatge, permet realitzar-se de manera individual, en parella o grupal, per tant permet que les joves puguin desenvolupar tècniques i habilitats des de la individualitat, però també amb més persones, amb la possibilitat de crear i aprendre conjuntament.

Així doncs, el trapezi també és un altre llenguatge que permet expressar el que sorgeix dins del cos, exterioritzar-ho d'una manera més física, a través del moviment. Permet experimentar amb el cos, els moviments, on les joves poden aprendre de la força (física i mental) d'un mateix, i també de la resta de companys/es.

4. Metodologia del treball

Per planificar, dur a terme i avaluar qualsevol projecte d'intervenció és important conèixer en profunditat la realitat social sobre la qual es treballa. A continuació descrivim de manera cronològica el procés seguit per a la realització del treball, així com els instruments i les tècniques utilitzades.

Primer de tot, un cop escollit el tema i després d'haver-nos reunit totes les components del grup per investigar de manera breu sobre el projecte en qüestió, ha estat necessària una recerca bibliogràfica que ens ha permès construir el marc teòric del treball. Aquesta recerca bibliogràfica està orientada a analitzar els llenguatges artístics sobre els quals ens centrem, que han sigut el circ, la fotografia i el trapezi, així com les connexions d'aquests amb l'educació social.

Per extreure bibliografia sobre aquests temes, hem utilitzat sistemes oberts d'informació com ara Dialnet o Google Academic. A més, ens hem ajudat de documents penjats al campus de l'assignatura Art i cultura en l'educació social, així com d'altres documents treballats al llarg de la carrera d'Educació Social.

Paral·lelament a aquesta recerca, també hem contactat amb el programa En Residència, concretament amb la Marissa, coordinadora del programa i mediatra comunitària. Després d'un intercanvi de correus vam poder trobar-nos de manera virtual -donades les circumstàncies de la pandèmia actual de la Covid-19- per poder tenir un primer contacte i conèixer de manera general el projecte. En aquesta trobada, ens va donar informació sobre el programa d'En Residència en general i, al mateix temps, del projecte artístic que es tracta en aquest treball. Tot i això, va explicar que hi havia part de la informació del projecte en concret que ella no podia donar, ja que no formava part de l'equip professional d'aquest i va proposar-nos una reunió amb es responsables del projecte.

Després d'aquesta trobada, que ens ha estat molt útil per acabar de definir el nostre marc teòric, hem pogut visitar La Central del Circ i així, conèixer en persona a la Marissa. Aquesta visita ens va servir per poder escoltar i prendre més informació sobre el projecte, conèixer projectes nous i, al mateix temps, treballar el circ, en un nivell principiant, amb el nostre propi cos.

També ha estat necessari una fase de buscar i analitzar projectes també existents i similars al d'aquest treball, per la qual cosa també ens hem ajudat d'una recerca bibliogràfica. Aquesta recerca l'hem complementat amb visites per part d'algunes components del grup a exposicions i altres projectes que inclouen la fotografia com a llenguatge artístic, i tot i que algunes experiències no les hem incorporat al treball, ens han servit d'ajuda per tenir una mirada més completa i global.

Seguidament hem contactat amb la Carla i la Marta, les professionals que porten a terme el projecte elegit, i ens han permès realitzar una entrevista amb elles de manera online, que ens ha estat molt útil per complementar els apartats del treball. Aquesta entrevista l'hem realitzada un dia després de la mostra final del projecte -que per temes de feina no vam poder assistir-hi-, per la qual cosa ens van poder explicar el resultat final.

Finalment, l'última sessió de l'assignatura a l'Ateneu del Nou Barris, fent l'activitat del Cafè del món, va ser de gran utilitat ja que van sortir reflexions que hem pogut acabar d'incorporar al treball.

Amb relació als aspectes metodològics del treball, les eines de recollida d'informació, han consistit, principalment, en la tasca de recerca bibliogràfica i la realització de dues entrevistes a les responsables del programa i projecte. Per a l'anàlisi de la realitat hem seguit, doncs, una metodologia qualitativa. Les tècniques qualitatives, davant les quantitatives, ens ajuden a recopilar aquelles variables que difícilment es poden quantificar

o reduir a números, registren les dades tal com són i tenen com a objectiu recollir aspectes més subjectius que poden ajudar a entendre una realitat social (Rueda, s.d).

Sobre les entrevistes realitzades, han sigut entrevistes semiestructurades. Tal com explica Bisquerra (2009), l'objectiu principal d'aquesta eina és recollir la informació sobre les opinions, sentiments i significats sobre una realitat. Prèviament a l'entrevista, es realitza un guió de preguntes sobre la informació que es vol recollir, però tot i això, la persona entrevistadora manté una posició flexible per modificar, afegir o eliminar preguntes durant l'entrevista segons vagi veient com evoluciona la recollida d'informació.

5. Actuacions d'èxit o fracàs

Donat la peculiaritat del projecte En residència, on es combina fotografia, ceràmica i circ, i la dificultat per trobar altres experiències on s'utilitzin aquests mateixos llenguatges, hem optat per explicar un projecte que tingui a veure amb la fotografia i un altre amb la ceràmica.

PROJECTE: <i>Pa-ta-ta Festival</i>	
Descripció: Projecte d'intervenció socioeducativa adreçat al jovent i veïnat dels barris de la ciutat de Granada amb l'objectiu de visibilitzar i potenciar la seva identitat per mitjà de la formació en el mitjà audiovisual, la intervenció mitjançant l'art públic i la seva visibilització mitjançant la gestió cultural en el marc de Pa-ta-ta festival. Entén la fotografia com un element dinamitzador. És un festival plural i obert que té com a finalitat principal buscar el contacte directe amb les persones, el carrer i la ciutat. Així, que entre totes i tots es conegui més i s'admiri la fotografia. Consideren que cal educar ja als més petits i petites, tal com els joves, per tal que puguin veure conscientment la societat que els envolta. Volen arribar a zones excloses o difícilment accessibles per dinamitzar la fotografia entenent-la com un valor social.	
Participants: Tal com detallen en la pàgina web: "es un festival para todos/as y construido por todos/as". Treballen amb la joventut i veïnat com a	Equip: L'equip està format per persones de diferents àmbits de la societat, que contribueixen a la professionalització i a la

agents de desenvolupament social.	formació en fotografia de totes les persones que ho desitgen.
Objectius: És un projecte socioeducatiu que serveix per potenciar la identitat dels veïns i veïnes -principalment joves- dels diversos barris de Granada. Tenen com a objectiu visibilitzar i potenciar la seva identitat mitjançant la formació audiovisual i per tant a través de l'art públic.	
Metodologia: Pretenen presentar els barris com espais de valor social i cultural, posant de manifest els seus valors mitjançant el treball amb els joves i veïns com agents de desenvolupament social. Així, poder generar un espai de trobada, de connexió i de creixement conjunt a través de la formació en fotografia i art. No volen convertir-se en un festival “aburrido, tristón y elitista”. Per aquest motiu, volen seguir creant amb aquesta ideologia a través de l'exposició d'un itinerari amb molt d'activisme social. La manera d'aconseguir-ho és a través de la relació directa i l'intercanvi de coneixements amb les persones. Es fa un espectacle final on es mostra l'après durant els tallers, complementant-ho amb la instal·lació final dels resultats dels tallers en un espai públic.	

PROJECTE: *Lírica ceràmica*

Descripció:

El projecte es realitza a Saragossa, el qual treballa utilitzant la cultura i l'art com eines per a la millora social, generant un procés creatiu liderat per un professional cultural.

Les activitats proposades van encaminades a millorar l'autoestima de joves i persones en situació de vulnerabilitat a través de l'art, per a reforçar el seu sentiment de pertinença a una comunitat i augmentar la seva creativitat. Al mateix temps, afavorir la professionalitat de les indústries culturals i creatives mitjançant l'intercanvi de bones pràctiques en la gestió no només en l'escala nacional, sinó també a través de la creació de xarxes internacionals.

Participants:

Les activitats van dirigides a col·lectius en risc d'exclusió, però també es fan jornades nacionals per a professionals de les indústries culturals i creatives,

Equip:

L'equip d'aquest projecte està compost per diversos professionals. Per una banda dues professionals que s'encarreguen de la part més de gestió, i per l'altra dos professionals, un amb coneixements de música i l'altre de ceràmica.

Objectius:

Entre els seus objectius es troba contribuir a la millora de la qualitat de vida de les persones en risc d'exclusió social a través de l'art, al mateix temps que tracta d'afavorir la professionalitat de les indústries culturals i creatives.

Metodologia:

La ceràmica es combina amb la música i l'escriptura poètica. Un cop desenvolupada l'escriptura poètica s'utilitza la ceràmica com a suport visual a les paraules. Per tal de donar a les paraules una estètica visual es procedeix a fabricar lletres d'argila que componen frases i / o rimes escrites, atuells, monòlits, o plaques en textures, on portar el treball líric i fer-ho visual.

Comparació entre els projectes

A continuació realitzem una comparació entre el projecte Pa-ta-ta festival, i Creadors en residència.

CRITERIS	Pa-ta-ta festival	Creadors en residència
1. TRANSFORMACIÓ SOCIAL	Pretenen arribar a les zones socialment més excloses o difícilment accessibles dinamitzant a través de la fotografia i entenent-la com un valor social. Generen un espai de trobada, de connexió, de creixement conjunt a través de la formació fotogràfica i artística. Posen en valor als barris, no només com a estructures urbanes i administratives, sinó com a contenidors de valor social i cultural.	Treballen des de l'horitzontalitat: busquen col·lectivitzar i socialitzar les eines artístiques perquè les persones en processos creatius puguin expressar desitjos, necessitats, a través d'aquests llenguatges que s'estan compartint. Democratitzen els recursos perquè tothom tingui dret a l'accés i a l'espai. En apropar-se a un centre, els alumnes es tornen protagonistes i la veu del projecte, on conjuntament crearan. Treballen des de les necessitats dels i les alumnes, a mesura que avança el projecte. A partir de la participació i la implicació busquen la superació, trencar límits, trobar-se a si mateix i desenvolupar-se com a persones.
2. EXPERIÈNCIA ARTÍSTICA PRÀCTICA	Entenen a les participants com agents principals: "es un festival para todos/as y construido por todos/as". Treballa amb la joventut i veïnat com a agents de desenvolupament social, educant en l'art i la fotografia.	Es combinen diferents disciplines artístiques com a eines educatives; el trapezi, la ceràmica i la fotografia. Amb el trapezi i la ceràmica treballen a través del moviment del cos aspectes curriculars, però també potencien molts aspectes de confiança a partir del contacte, per exemple. Amb la fotografia es treballa la presència, els discursos, es parla d'ombres i llums, també l'experimentació i l'estat d'atenció. Sobretot es treballa la creativitat, una eina molt potent per a desenvolupar-se com a persones, ja que en la creativitat no hi ha error.

		Els alumnes no són espectadors sinó que són els protagonistes de tot el procés artístic.
3. PRÀCTICA HABITUAL I PROLONGADA	Cada any es realitza de forma aïllada durant una setmana. En aquest període es realitzen itineraris fotogràfics des de l'activisme.	Es realitza durant un any acadèmic. Implicarà una dedicació i participació durant aquest període de temps per preparar la peça final, una mostra on són invitades les famílies dels i les alumnes i altres agents. Durant tot el procés es va fent una avaluació continuada, treballant a partir de les necessitats dels i les alumnes. El projecte finalitza un cop presentada aquesta peça, i tot i que no es preveu una continuïtat les dues professionals ho veuen com quelcom necessari.
4. ACTIVITAT EN GRUP	A través de l'intercanvi de coneixements, pretenen potenciar la identitat dels veïns i veïnes, principalment joves, dels diversos barris de Granada. Es consideren un espai de trobada, de connexió i de creixement conjunt.	Atorguen molta importància a la cohesió del grup fins al final, valorant també la implicació dels alumnes, la seva participació, motivació. Es busca que tothom tingui un lloc, tot i les diferències. Amb el projecte consideren que aconsegueixen que ressurgeixin les personalitats de cadascú, tant en el producte escènic com en la manera de relacionar-se. Es pretén col·lectivitzar les eines i els llenguatges perquè tothom tregui les seves pròpies expressions. Volen fer emergir les veus dels alumnes, a partir de crear espais de relacions horitzontals. Es comprenen més les necessitats, les casuístiques de cadascú, s'integren els contextos.
5. VINCULACIÓ AMB L'ENTORN	Pa-ta-ta Festival, convida cada any agents culturals relacionats amb la	La Central del circ ha procurat crear xarxes fora de l'institut, fent excursions, compartint espais amb altres grups.

	fotografia. Així, pretenen que coneguin els diferents treballs i es puguin establir relacions amb els autors.	S'han vinculat amb altres projectes com ara Tropsofera, un altre projecte d'En Residència. També es treballa amb el barri, a partir de l'observació, la reflexió sobre els canvis d'aquests. Col·laboració amb la Quinzena Metropolitana de la Dansa, vam conèixer Lali Ayguadé, qui presentava la peça "Hidden" dins el festival.
6. RIGOR ARTÍSTIC	Es realitzen exposicions en diversos itineraris fotogràfics, que compten amb diverses col·laboracions de professionals de l'àmbit.	Els professionals del projecte tenen experiència i formació artística. També hi ha professionals de l'àmbit social. La Marissa (mediadora cultural), el professor/a del centre educatiu, donen el rigor educatiu. La qualitat artística és molt important, però al moment d'avaluar es prioritzen altres criteris relacionats amb el grup, la cohesió, la participació, la implicació i no tant el resultat o producte artístic.
7. ELS I LES PROFESSIONALS	L'equip de professionals està format per dos directors, dos professionals de la producció artística, un professional de la producció editorial, tres professionals de l'àmbit educatiu, dos professionals de premsa i tres d'audiovisual.	Combinació de diferents disciplines, les dues professionals provenen d'àmbits diferents. Per una banda hi ha la Carla, creadora, trapezista i especialista en ceràmica, i, per altra, la Marta, fotògrafa. La Marissa és educadora i antropòloga, fa de mediadora cultural, el que permet vincular formalment l'art amb l'àmbit social. En el projecte també intervenen els professors de l'institut. És important remarcar aquesta cabuda de l'art en l'educació formal, un aspecte que a vegades crea sorpresa per part dels i les alumnes.
8. LA GOVERNANÇA	Es consideren un festival creat per tots i per a tots. És a dir, a través de la relació directe amb els barris i l'intercanvi de coneixement per igual volen transformar realitats i	Es reparteixen els rols, els lideratges, es busca donar veu a persones que no la tenen i crear espais horitzontals, com hem comentat.

	professionalitzar a molts joves.	Es busca sobretot la participació, la implicació de tots els i les alumnes, de manera que no són només consumidors, sinó creadors (Democratització cultural).

6. Potencials i límits que planteja aquest llenguatge per l'Educació Social.

En aquest apartat analitzarem els potencials i els límits de la fotografia dins l'Educació Social. Per tal de definir el contingut ens basarem en (1) l'anàlisi comparatiu de dos projectes d'èxit que utilitzen la fotografia com a eina social i en (2) una entrevista a la Marta Vilardell i la Carla Farreny, les dues artistes que fan possible el projecte de Creadors en Residència.

El primer potencial que detectem de la fotografia com a llenguatge artístic dins l'Educació Social és l'experiència artística pràctica. Tal com veiem als dos projectes, a través d'aquest llenguatge artístic totes les persones participants esdevenen les protagonistes del procés. És una activitat que requereix una participació activa i un alt grau d'implicació per part de tothom. A l'hora d'utilitzar-ho com a eina socioeducativa, permet desenvolupar processos en els quals les persones acompanyades viuen a través del seu propi cos tota l'experiència i tenen l'oportunitat d'apoderar-se'n, actuant des de les seves necessitats i tenint la possibilitat de plasmar lliurement la realitat des del seu punt de vista.

Per tant, aquest llenguatge artístic guanya molt de valor per esdevenir una eina de transformació social. Tal com expressen al projecte Pa-ta-ta, amb la fotografia no només es poden reproduir aspectes estàtics com les estructures urbanes i administratives dels barris, sinó que totes les imatges es poden dotar de subjectivitat i, a través d'aquestes, transmetre cultura i contingut amb valor social.

L'Educació Social busca replantejar la realitat i trencar amb els límits que han estat imposats socialment i la fotografia és un element que permet fer-ho. Aquest llenguatge permet obrir uns espais de llibertat per experimentar i jugar, per ser i fer lliurement, més enllà del que socialment està establert com a correcte o adequat. És una eina que potencia la creativitat i, com a educadores, veiem que és quelcom del qual les persones que acompanyem se'n poden nodrir enormement. La creació d'espais segurs és essencial pel desenvolupament. Per tant, un espai de llibertat creativa permet potenciar allò que les persones imaginin, facilitant el procés de trobar-se i definir-se a un mateix i sense opció a l'error.

Alhora, la fotografia pot ser tant una eina individual com col·lectiva. En els dos projectes que hem analitzat veiem un ús col·lectiu d'aquest llenguatge artístic, la qual cosa permet generar espais de trobada horitzontals en els quals tothom té la seva pròpia veu. Tot i això, no deixen de banda la possibilitat d'aportar la visió personal de cadascú, permetent la pròpia creativitat, exploració i expressió, juntament amb l'intercanvi de coneixements. Tal com ens

expliquen la Marta Vilardell i la Carla Farreny, més enllà de tot el contingut artístic, el més important és treballar el llenguatge perquè esdevingui una eina en la qual tothom tingui un lloc per desenvolupar les seves diferències. Tant si s'utilitza de forma més col·lectiva o més individual, ha de suposar un espai inclusiu en el qual tothom pot fer-se el seu lloc, maximitzant l'horitzontalitat i l'acolliment de totes les perspectives diferents.

Per últim, volem mencionar la governança. Aquest llenguatge artístic permet donar veu als que no la tenen, ja que les persones participants es poden apoderar dels espais de poder i transformar la seva realitat. La fotografia té una part que s'ensenya, sobretot la que va més relacionada amb el rigor artístic, però també hi ha aspectes que no s'ensenyen, sinó que cadascú els aporta des de la seva perspectiva personal. Per tant, aquesta eina requereix una presència per part de les persones participants que afavoreix la seva implicació i, alhora, la seva pròpia governança, ja que esdevenen les protagonistes del procés. Tot acaba recaient en l'objectiu d'experimentar i viure el procés, parant atenció a l'entorn i construint noves realitats o, alhora, reclamant les ja existents que estaven invisibilitzades.

Tenint present tot el ventall de potencialitats que té la fotografia, a continuació detallem alguns límits que s'han considerat. Tal com han pogut explicar les dues artistes entrevistades, la fotografia és una eina més pausada. Aquest fet ha dificultat a vegades respondre a les necessitats de tots els alumnes, ja que alguns necessitaven més moviment; necessitat resposta amb les altres dues eines (circ i ceràmica). Tot i això, han expressat que l'interessant és poder hibridar i adaptar-se als diferents llenguatges artístics. Així, s'ha compensat el moviment lent que requereix la fotografia amb el treball físic de les altres eines; fomentant la coneixença del propi cos i coneixent diverses maneres d'expressar-se. Farreny i Vilardell, consideren que s'ha procurat a través de potenciar la diferència entre totes i tots que la lentitud que requereix la fotografia no sigui un límit, sinó una qualitat.

Pel que fa a l'accessibilitat d'aquest recurs, actualment vivim en l'època digital, la qual permet facilitar la col·lectivització d'aquest llenguatge artístic i democratitzar els recursos perquè tothom tingui dret a l'accés i a l'espai. Malgrat l'esmentat, en altres espais on no hi són presents aquests projectes, treballar amb la fotografia requereix un seguit de material (càmera, paper per imprimir les imatges...) al qual no tothom té accés. És a dir, encara que aquests projectes facilitin -probablement- tots els materials necessaris per a la pràctica artística, en la vida quotidiana hi ha gran part de la població que tindria dificultats per crear amb la fotografia. Així, és evident que ens trobem un cop més amb límits socioeconòmics que generen barreres en la creació artística.

Des de l'Educació Social, no només cal fomentar espais participatius per a tothom per possibilitar la creació i l'accés a l'art i la cultura, sinó que cal lluitar per trencar amb aquestes

desigualtats socioeconòmiques. Així, treballar amb projectes artístics comunitaris com els esmentats, pot possibilitar que l'accés, físic i material, sigui realment per a totes i tots.

Finalment, es considera un límit la censura de la fotografia; del que és correcte i del que no. És evident la gran repressió marcada pels rols de gènere, entre d'altres, que dificulten una llibertat plena de la fotografia en diverses plataformes. Per tant, aquesta repressió pot ocasionar que una fotografia transgressora sigui malvista en els projectes artístics.

7. Conclusions

a. Quines són les idees força que et dóna aquesta recerca?

Una idea que pren molta força i que ens agradaria destacar com a conclusió del treball és el gran potencial del projecte en combinar diversos llenguatges artístics. La sinergia entre diferents tècniques aconsegueix aprofundir i treballar aspectes que potser, amb una única tècnica, no arriben a abordar-ho. En el cas del circ, la ceràmica i la fotografia, tècniques que d'entrada semblen allunyades entre si, veiem com tant la Marta com la Carla han sabut fixar-se en les possibilitats que tenen aquestes quan es treballen de manera conjunta. Ens quedem amb alguns dels aspectes que aconsegueixen treballar a través d'aquesta connexió; l'experimentació, l'autoconeixement del cos, la creativitat i la presència. A més, un altre aspecte positiu de combinar diferents llenguatges artístics és l'ampli ventall de possibilitats que el projecte ofereix als alumnes perquè aquests trobin el seu lloc; a partir de l'experimentació busquen i troben la comoditat per expressar-se.

Una altra idea que extraïem com a conclusió del treball és la ruptura de la dicotomia creadora vs. espectadora. Sovint, quan parlem d'art o cultura, aquesta barrera que separa ambdós conceptes és rígida i molt definida, assignant uns rols concrets a cada actor; els espectadors, les persones que contempen i reben l'art, i els creadors, els artistes. A Creadors en residència, i més concretament al nostre projecte, hem pogut contemplar com els i les alumnes s'han convertit en els protagonistes del procés creatiu, amb un paper actiu, trencant, així, amb el model tradicional basat en l'apreciació passiva del fenomen artístic. És la idea que Ranciè (2008) expressa en *El espectador emancipado*, basant-se en la igualtat d'intel·ligències. Aquesta concepció de l'art també la podem anomenar democràcia cultural, per la qual els ciutadans són els protagonistes de la creació de la cultura, partint dels interessos i necessitats d'aquests. En aquest sentit, hem vist com la importància del projecte no radica en el resultat, el producte final, sinó en el procés, el que ha sorgit durant aquest, en les emocions, la cohesió del grup, la implicació i la motivació, entre d'altres. Tots i

totes podem ser creadores, en la mesura que les arts són un llenguatge artístic que busca expressar emocions.

Per últim, apostem per la presència de la figura de l'educador social en tot el procés. El principal fonament de l'Educació Social, com ja hem comentat, és la participació de les persones destinatàries al seu propi procés de transformació, és per això que considerem que aquesta té un lloc molt important en un itinerari artístic com el de la Carla i la Marta.

El seu principal fonament és la participació de les persones destinatàries al seu propi procés de transformació, a través de la dinamització i desenvolupament de la comunitat.

b. Quines recomanacions faries a un/a professional de l'acció socioeducativa que vulgui utilitzar aquest llenguatge artístic/cultural.

Després de tot el recorregut per aquesta assignatura, hem pogut aprendre diversos aspectes que recomanaríem als professionals de l'àmbit socioeducatiu. En primer lloc, com educadores socials, és imprescindible adaptar-se a les necessitats de cada adolescent, i evidentment, reforçar les seves potencialitats. Així doncs, hauríem de poder transformar els límits en possibilitats. Tota dificultat pot ser dirigida a una nova opció, que permetrà que la persona vegi aquell obstacle com una nova possibilitat.

Quan treballem amb eines com l'art i la cultura, no hauríem de tenir por a l'experimentació. A través de provar, per exemple, unint diversos llenguatges que poden semblar diferents, podem trobar molts punts en comú i crear noves possibilitats. És important com a professionals no tenir por a equivocar-se, sinó arriscar-se. Així també, no podem obviar el necessari treball en xarxa amb professionals artistes, per tal que treballin el vessant artístic i que el rigor artístic estigui present en tot el procés.

Alhora, una part essencial que recomanaríem és la focalització en el procés i no solament en l'obra de creació final. El rigor artístic és important per tal de mesclar l'art i l'acció educativa, però veiem essencial remarcar la importància del procés i de tots els aprenentatges que sorgeixen d'aquest. Hem vist que l'èxit d'un projecte va molt relacionat amb aspectes com la cohesió de grup, la seguretat a l'hora d'expressar, la llibertat... També recomanaríem sortir dels límits de les aules i vincular el projecte i les persones amb l'entorn, per tal de crear xarxa amb el barri i enriquir la iniciativa.

Per últim, després de treballar amb aquest projecte hem vist la importància de respectar els tempos dels i les alumnes. Com a educadores hauríem de tenir en compte el bagatge de les

persones amb qui treballem, ja que aquestes experiències prèvies influiran en tot el procés de creació i aprenentatge i no ho podem obviar. Per tant, recomanariem parar atenció a la creació d'espais segurs i d'horitzontalitat per permetre la màxima llibertat a les persones participants.

8. Reflexió personal i valoració de cadascú

Aida: Des de la visió personal, conèixer aquest projecte ha sigut inspirador i motivacional, ja que ha trencat límits en treballar amb diferents vies d'expressió en un mateix projecte artístic i social. Oferir aquesta varietat permet que les joves puguin escollir lliurement amb quin llenguatge se senten més còmodes i s'expressen millor, contemplant la diversitat de perfils, necessitats i motivacions. És interessant com l'art ha trencat barreres i ha arribat a formar part d'una assignatura optativa a un institut, on alumnes acaben formant part de protagonistes del seu procés. M'ha agradat poder conèixer les finalitats socials que pot tenir l'art i concretament els llenguatges artístics treballats en aquest projecte, ja que ofereix una mirada més àmplia a l'hora d'intervenir socioeducativament, aportant noves metodologies i eines.

Judit: Per altra banda, la part que he trobat més interessant ha sigut la importància que se li dona al procés de creació. Després d'analitzar el projecte a fons i investigar sobre com l'art es relaciona amb l'educació social, he pogut entreveure tota la riquesa educativa que sorgeix d'un àmbit artístic i com a partir de diferents llenguatges es pot desenvolupar una acció educativa. Fins ara no m'havia plantejat mai el rerefons que podia arribar a tenir l'art, sinó que només ho relacionava amb l'expressió artística i la llibertat. Una vegada acabat el treball he pogut veure totes les possibilitats que obren els diferents llenguatges artístics, siguin més comuns com la fotografia o (des del meu punt de vista) més exòtics com el circ o la ceràmica.

Mireia: Conèixer de prop el projecte de la Marta i la Carla, i en general *Creadors en residència*, ha sigut una oportunitat molt enriquidora per a mi i pel grup. Em quedo amb moltes idees, però sobretot destaco les potencialitats de l'art com a llenguatge d'expressió. Introduir l'art dins de l'escola ofereix als i a les alumnes nous mitjans per expressar-se que se'ls presenten com a noves oportunitats, nous espais més còmodes i enriquidors per ser ells mateixos i deixar anar les emocions. D'aquesta manera, l'art es transforma en una potent eina educativa, en el sentit que els i les alumnes poden expressar i comunicar coses que potser dins d'una aula no ho fariem. És aquí on pren importància l'educació social, des del meu punt de vista, per la seva visió holística i integral. Em quedo també amb la idea que en la creativitat no hi ha error, potser per això ens acostumem a trobar més còmodes en

llenguatges artístics i no en una aula tradicional, on sentim la por de ser avaluats constantment. Per últim, m'hauria agradat haver disposat de més temps per aprofundir més en el treball o per visitar l'escola, per exemple el dia de la mostra final.

Núria: Poder fer aquest treball m'ha permès aprofundir en la relació entre l'art, la cultura i l'educació social. He pogut copsar no només l'essència dels llenguatges artístics que treballa aquest projecte (ceràmica, fotografia i circ) sinó totes les possibilitats que permet la relació entre aquests amb l'educació. També, l'oportunitat que ofereix l'art, en aquest cas a joves, per a l'autoconeixement i l'experimentació. És evident que poder treballar l'art dins l'escola permet trencar barreres físiques, però també mentals, de qui té accés a l'art i la cultura. Per tant, permet conscienciar de la necessària lluita perquè l'art i la cultura siguin un dret realment per a tothom.

El que valoro més positivament del projecte és la visió de les artistes en la importància del procés i no del resultat final. Aquesta idea es pot lligar amb el nostre paper com educadores socials, on a través d'utilitzar eines artístiques i treballar amb professionals podem acompanyar de manera diversa i potenciar valors que sense les arts no són possibles.

Èlia: M'ha semblat molt interessant conèixer un projecte artístic que barreja 3 tècniques o llenguatges tan diferents l'un de l'altre. Penso que sovint els projectes que es fan a les escoles estan molt marcats i no es treballen tantes coses com es podria, que l'art sovint queda pels que poden pagar-se cursos i, en canvi, amb aquest projecte m'ha resultat molt inspirador poder veure com es pot fer un projecte que des de fora semblaria complex dins d'una escola formal tancada i, al mateix temps, veure la passió amb què les professionals del projecte explicaven què havien fet i com havia anat tot el procés. Em va motivar bastant veure que a vegades les coses surten molt bé encara que en un inici es vegi gris.

Per altra banda, també ha sigut molt enriquidor poder fer un treball sobre el projecte perquè m'ha servit per analitzar coses del projecte com la metodologia de treball, els efectes que té en els joves participants o bé com l'art et permet trobar formes d'expressió alternatives i poder tractar problemes comuns a través d'aquest, perquè són coses que si simplement hagués sentit el projecte en una xerrada no ho hauria analitzat i penso que he tret molt aprenentatge d'això.

9. Bibliografia:

Alcántara, A. (2016). *Circ, educació i transformació social: el projecte pedagògic de l'ateneu popular 9barris*. Bidó de Nou Barris i Neret edicions

Alcántara, A. (2016). L'art social i transformador. Artsocial. https://educaciotransformadora.files.wordpress.com/2016/02/art_i_transformacic3b3_social_alcantara.pdf

Ander-Egg, E. (1997). *Metodología y práctica de la animación sociocultural*. Ed.Humanitas

García (2020). La cultura, su acción y su gestión, desde la educación social, Revista de Educación Social, núm. 31. https://eduso.net/res/wp-content/uploads/2020/10/tema_ivan_res_31.pdf

Edubcn.cat. 2021. *Creadors en Residència*. https://www.edubcn.cat/ca/suport_educatiu_recursos/plans_programes/educacio_artistica/proje_ecte_creadors_en_residencia

Educació 360, (2020), Educar en la pràctica artística, un dret irrenunciable, Recuperat de <https://www.educacio360.cat/wp-content/uploads/2020/12/06-GUIA-arts-A4-DEF-122020.pdf>

Montclús, C. (2018), Cultura, animació i gestió cultural, Animacionet, 2018

Olmos, H. (2008). Gestión cultural y desarrollo, claves de desarrollo. Agencia Española de Cooperación Internacional para el desarrollo. <http://www.cervantesvirtual.com/obra/gestion-cultural-y-desarrollo-claves-del-desarrollo--0/>

Rancière, J. (2006), El espectador emancipado, editorial Ellago.

(https://ioc.xtec.cat/materials/FP/Recursos/fp_iso_m02_/web/fp_iso_m02_htmlindex/media/fp_iso_m02_u1_pdfindex.pdf).

10. Annex

a. Infografia presentació del projecte

b. Entrevistes

i) Marissa

Bon dia! Si et vols presentar

Sóc educadora social, antropòloga i mediatadora cultural. M'interessa generar espais de relació a través de l'art, és una forma bastant útil de treballar molts aspectes. He treballat en centres penitenciaris a través de l'escriptura creativa. Crec que és molt interessant treballar col·laborativament.

- Què és l'art per a tu? Com l'entén el vostre projecte? Si pots explicar el funcionament del projecte.**

La participació té molts matisos, és un concepte que sovint està mal utilitzat, ja que sovint s'utilitza en projectes on ho entenen com a grup de persones amb qui comparteixen unes eines, però acaben fent una proposta directiva (coreografia, per exemple) i no participativa.

Quan nosaltres fem una peça fem que l'espectador participi només amb la presència. Treballem des de l'horitzontalitat: com col·lectivitzar i socialitzar eines artístiques perquè les persones en processos creatius puguin expressar desitjos, necessitats, a través d'aquests llenguatges que s'estan compartint.

La presa de decisions, d'escoltar, de crear espais de confiança i seguretat, sense por al judici... és la base vital per a fer un procés de creació: col·lectivitzar les eines i els llenguatges perquè tothom tregui les seves pròpies expressions.

Tot i això, no sempre s'aconsegueix, els infants no estan acostumats a tenir espais de presa de decisions, d'escolta... Cal molt de treball perquè s'expressin lliurement. Sempre hi ha moltes resistències i com que normalment les activitats a infants són directives, quan tenen espais més lliures en què poden expressar-se i escollir què fer, llavors no saben què o com triar. Entre els infants hi ha diferents nivells de participació.

Intentem repartir els rols, mirar els lideratges, donar veu a persones que no la tenen i sobretot creació d'espais horitzontals. La Marta i la Carla tenen coneixements i els aporten, però volen fer emergir les veus dels alumnes. És important saber com recollim l'expertesa de tots els nens i els fem emergir amb els processos artístics.

També, és molt important la flexibilitat: veure què els hi funciona. Han d'estar molt atentes a què sorgeix en cada moment, ja que són processos fràgils i incerts. Sorgeixen incerteses i pors perquè no saben què està passant, no perquè ho fan... També hi ha moments de no saber i de malestar, però sostenir aquest no saber és essencial pel procés de creació.

En el moment de tancar la peça (la mostra): s'han de prendre moltes decisions. Es posa en joc la por a equivocar-se, por a l'error, inseguretats, l'autoestima... Anar cuidant totes les fragilitats. Entendre quines vulnerabilitats hi ha en cada moment del procés per cuidar-lo. Així, la participació i el procés és el més important.

La qualitat artística també és super important. Per sort al programa hi ha recursos de producció que permeten fer treballs professionals. És important col·laborar amb professionals i que surti de les lògiques de festival de fi de curs, perquè s'està intentant viure una experiència de creació artística i professional.

No hi ha continuïtat.

És important democratitzar recursos, perquè tothom tingui dret a l'accés i a l'espai.

Com compreneu la relació entre l'art, cultura i educació?

Intentem anar treballant d'una forma més interrelacionada i en l'educació obligatòria sobretot. Consorci d'educació i "IBU" estan treballant conjuntament diferents línies: creadors en residència, caixa d'eines i altres programes. En l'educació s'està intentant fer un gir, més de la visió curricular cap a una competencial. Les pràctiques artístiques ajuden a fer canvi de paradigma; s'està potenciant.

La Carla i la Marta, van a l'aula i docents de Joan Fuster els acompanyen. Els hi donen moltes facilitats des de l'escola, ja que creuen en el projecte. La Marta i la Carla tenen una mirada integrada de la fotografia i del torn; van molt lligats.

ii) Marta i Carla

Bon dia! Si podeu presentar-vos una mica, quina és la vostra especialització i rol al projecte

Carla: Jo sóc trapezista, artista de circ i de ceràmica, acompanyem tot el curs i ajuntem el cos, la imatge i la matèria. El projecte el fem amb la Marta. Acabem de crear un espectacle, però ja tenim recorregut juntes. Tenim molts objectius en el projecte però sobretot l'autoconeixement dels adolescents de l'institut del curs de Segon d'ESO. Treballem la fotografia i també el treball físic. El curs és de setembre a maig, concretament 22 sessions on hem fet sortides, ha vingut una ballarina,...

Marta: Jo sóc fotògrafa, porto tota la part de fotografia. Amb els joves podem parlar d'ombres i llums, crear diferents perspectives. També fem fotografia analògica, on estan

molt més presents: imprimim a través de tècniques antigues. Ells seleccionen fotografies i creen entre totes un discurs que explica una història.

Si voleu explicar el projecte (objectius, tempo, ...)

La central del circ ha procurat crear xarxes fora de l'institut, fer excursions, compartir espais amb altres grups. Veure un espectacle com el circ d'hivern, vincular-se amb Troposfera (un altre projecte en residència on es posava en comú sensacions les diverses sensacions.

Amb quins professionals treballem (col·laboracions amb agents culturals, altres artistes,...). Vinculació amb l'entorn.

Pel que fa a la part interna, treballem amb espais del barri, amb una òptica diferent: com espais s'havien transformat. Ens situem amb el barri d'una forma més personal. Transformar és la paraula que guia tot el projecte. Volem observar com espais del barri han canviat, els codis com han canviat.

Des de la Central del Circ hem organitzat un cafè en residència: enllacem artistes en residència. Convidem a fàbriques de creació, on cada un porta un artista. En aquest moment es poden compartir les dificultats del projecte, les metodologies,... és el moment de compartir entre projectes de diferents instituts.

Feu algun tipus d'avaluació? Què es té en compte? Quan acabeu hi ha algun tipus de continuïtat?

L'avaluació la fan els professors amb un sistema que tenen, però no estem del tot d'acord. Per altra banda hi ha l'autoavaluació dels mateixos alumnes. Nosaltres valorem la implicació dels alumnes, tota l'evolució al llarg del curs. També, la cohesió del grup fins al final, hem treballat dos dies sencers junts a La Central. El que valorem és que més enllà del resultat artístic, a nivell humà, han ressorgit personalitats de cadascú; en el producte escènic, com en la seva manera de relacionar-se entre tots. Això significa molta emoció, superar-se, motivació, confiança fins al final; explicar coses de les seves vides, i al revés,...

També és important saber d'on parteixen les seves famílies, quina és la dinàmica a casa per tal de comprendre molt més les necessitats. Nosaltres els mirem amb ulls diferents, sense els prejudicis o l'etiqueta que sovint els hi assignen els professors; poden tornar a començar.

Pel que fa a la continuïtat, l'hem demanat. Els hi enviem vídeos, un plànol dels llocs on poden seguir fent circ,... També han proposat tornar a fer l'actuació. Els hi fem un petit

seguiment. A nivell institucional i administratiu està acabat, però clar, entra molt la voluntat de cada un.

Art i educació social. Com encaixen els llenguatges de ceràmica i fotografia amb l'educació social? Quines potencialitats i límits considereu?

Més enllà de tot l'artístic que acompanya, el més important és fer partícips, crear un grup de treball, tothom tingues un lloc, sentir que podien desenvolupar totes les seves diferències. Entre tots, hi ha hagut molts alumnes que al principi tenien carcassa "homes alfa", altres super tímids que no participaven. Gràcies a tot el grup, tothom ha trobat el seu lloc, tots per igual: horitzontalitat bruta

Ahir, en l'espectacle van haver-hi molts moments on es va mostrar la superació, el fet de trencar límits. S'ha creat un espai de participació real. Per exemple, jo parlava amb uns pares perquè teòricament el fill no encaixava en el format d'aula tradicional, en canvi aquí sí que tenia espai; ha pogut ser i fer de forma diferent. En aquests espais és més fàcil trobar-te a tu mateix. La creativitat és una eina molt potent per arribar a desenvolupar-te com a persona, perquè en la creativitat no hi ha error, es pot potenciar allò que imagines. Però no hi ha error.

La fotografia, al ser quelcom més pausat, pot convertir-se en un límit. Potser la fotografia no responia a les necessitats de tots, ja que és més lent. L'interessant és poder hibridar-ho; al final hi ha molts moments en els quals t'has d'adaptar i d'altres que s'adapten a tu. Igualment estava contrarestat per poder tenir dues cartes amb les quals jugar. Amb el treball físic: hi ha gent que té menys potencial o ganes que altres, es veuen diferències: Hem intentat potenciar la diferència perquè deixi de ser un límit i sigui una qualitat. L'objectiu del treball físic, no era aconseguir una figura, sinó que cadascú conegués el seu cos i maneres d'expressar-se físicament.

De quina manera enteneu el circ, la ceràmica i la fotografia com eines d'acció social/educativa?

La relació es troba en el fet que unes alimenten a les altres. La fotografia té part del que ensenyas, del que no ensenyas,...Demana estar molt present i atent a tot el que passa. La resta recau en pla presència. Amb la fotografia intenten transmetre la sensació; la presència del cos per poder fixar moments; la fotografia permet quedar-se moments. Tot recau en l'objectiu d'experimentació, el treball en equip i l'estat d'atenció. Tot es construeix sobre aquí. Tot és més fluid.

Els objectius es podien modificar, però en la Fase 1 trobem la inspiració, rebre el que portaven ells i crear un imaginar col·lectiu. En la segona part, el 2n trimestre, ha consistit a triar el més interessant. Finalment, el 3r trimestre; crear.

Si voleu explicar una mica l'espectacle, la mostra

El públic quan entrava hi havia fum, es trobaven 3 pancartes amb preguntes, i els alumnes hi havien respost les seves idees; estic segur, m'agrada, no m'agrada, em sorprèn, em fa por. El primer representava la infància (tot molt ampli), després l'adolescència canviava (reduint), i en l'adulesa més. Finalment, com podien respondre les preguntes quan tinguessin 30 anys.

Mitjançant la fotografia es treballaven les transparències: idea de traspàs, del procés que havien viscut i s'havia transformat, passar de jugar sols a crear vincle, en el que et pots deixar caure. També treballaven amb la contraposició de fotografies creant una història. Així, poder fixar una cosa efímer. Un taller que veies que havien fet, on hi havia la mà de cada alumne. En aquest moment s'obria un vídeo de coses de tot l'any amb ells parlant.

Aquí començava l'espectacle, una noia tocava el piano en directe, treballant per grups. Anàvem unint seqüències del grup, a través d'utilitzar el trapezi, la música..., se'ls sentia parlant en algun enregistrament. Gran part de les fotografies són a partir d'experiències corporals, de la presència i sobretot de la creativitat.

Moltes gràcies per tot! A vosaltres!